

नेपालको आर्थिक अवस्था

**ECONOMIC
STATUS
OF
NEPAL**

लोकसेवा PDF नोटहरू
@लोकसेवा साथी

नेपालको आर्थिक अवस्था

→ 3x2 = 6 marks

नेपालको अर्थतन्त्रको स्वरूप

- नेपालले मिश्रित अर्थ व्यवस्थालाई अबलम्बन गरेको छ
- पुँजीवादी अर्थ व्यवस्था र समाजवादी अर्थव्यवस्थाको मिश्रित रूप
- मिश्रित अर्थव्यवस्था प्रतिपादन - जे. एम. किन्स
- विश्वमा बजेटको सुरुवात - बेलायत (रोवर्ट वालपोल) (सन १६३३)
- नेपालमा बजेटको सुरुवात - वि.स. २००८ माघ २१
(प्रधानमन्त्री मातृका प्रसाद कोइराला)
- सर्वप्रथम बजेट प्रस्तुत गर्ने अर्थमन्त्री - शुवर्ण शमशेर
- नेपाल सरकारको अर्थमन्त्रीले हरेक वर्ष जेठ १५ मा संघिय संसदमा बजेट पेश गर्नुपर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको
- आ.व. २०८०/८१ को कुल बजेट - १६ खर्ब ५१ अर्ब ३३ करोड
- आ.व. २०८०/८१ को बजेट अनुसार आर्थिक वृद्धि ६% र मुद्रास्फित ६.५% मा सिमित रहने अनुमान
- आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेट अनुसार आ.व. २०८०/८१ लाई 'युवा उद्यमशिलता प्रवर्द्धन' को रूपमा मनाइने
- आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि "नेपाल घुम्ने, नेपाल चिने" नारा तयार गरिएको
- सन २०२३-२०३२ लाई पर्यटक दशकको रूपमा मनाइने
- सन २०२३ मा १० लाख बाह्य पर्यटक भित्राउने लक्ष्य राखिएको

- नेपाललाई सर्वप्रथम वैदेशिक सहयोग गर्ने राष्ट्र
- अमेरिका (सन १९५१)
- नेपाललाई सबैभन्दा बढी वैदेशिक सहयोग गर्ने राष्ट्र
- जापान
- नेपालमा वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालन भएको पहिलो कार्यक्रम - त्रिभुवन ग्राम विकास कार्यक्रम
- नेपालमा कागजी नोटको सुरुवात - वि.स. २००२ असोज १
(निस्कासन गर्ने निकाय - सहर मुलुकी स्वाना)
- नेपाल राष्ट्र बैङ्कको स्थापना - वि.स. २०१३ वैशाख १४
- नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट सर्वप्रथम नोट निस्कासन भएको
- वि.स. २०१६ फागुण ६
- नेपालमा पोलिमर नोटको सुरुवात - वि.स. २०२५ असोज १४
- नेपालमा हालसम्म प्रचलनमा आएका नोटहरू - ११ वटा
- नेपाल धितोपत्र बोर्डको स्थापना - वि.स.
- नेपालमा धितोपत्र कारोवारको सुरुवात - वि.स. २०२०
- केही महत्वपूर्ण शब्दावलीहरू
- * Inflation - लगातार रूपमा मुल्य वृद्धि हुँदै जाने अवस्था
- * Deflation - अर्थ व्यवस्थामा आर्थिक क्रियाकलाप कम हुँदै जाने अवस्था
- * Bull & Bear - शेयर बजारसँग सम्बन्धित
- * Zero-net-aid - मुलुकको अर्थ व्यवस्था सतल भई वैदेशिक सहयोग नचाहिने अवस्था
- * Soft loan - लामो समयका लागि कम व्याजदरमा प्राप्त हुने व्याज

→ संयुक्त राष्ट्रसंघिय विकास कार्यक्रम (UNDP) का प्रतिवेदन अनुसार सन २०२२ मा नेपालको मानव विकास सूचकांक - ०.६०२

* नेपालको स्थान - १४३ औं

* सर्वोच्चता पहिलो राष्ट्र - स्विजरल्याण्ड

* सर्वोच्चता अन्तिम राष्ट्र - दक्षिणी सुडान

* SAARC राष्ट्रमा HDI मा सर्वोच्चता अगाडी - श्रीलंका

* SAARC राष्ट्रमा HDI मा सर्वोच्चता पछाडी - अफगानस्तान

→ विश्व पर्यटन दिवस - सेप्टेम्बर २७

योजनावद्ध विकास →

→ विश्वमा योजनावद्ध विकासको सुरुवात गर्ने देश - रूस

→ रूसले सर्वप्रथम सन १६२८ मा ल्याएको योजना

- पापतिलेका

→ नेपालमा योजनावद्ध विकासको सुरुवात - वि.स. २०१३
(प्रधानमन्त्री टंक प्रसाद आचार्यको पालामा)

→ नेपालमा हालसम्म कार्यब्यन भएका योजनाहरू - १२ वटा

* पञ्चवर्षीय योजना - १० वटा

* त्रिवर्षीय योजना - २ वटा

→ plan Holiday : योजना नबनि खाली रहेको वर्ष
(वि.स. २०१८, २०४७ र २०४८)

→ राष्ट्रिय योजना परिषदको स्थापना - वि.स. २०१७

→ राष्ट्रिय योजना परिषदलाई राष्ट्रिय योजना आयोग बनाइएको
- वि.स. २०२५

→ राष्ट्रिय योजना आयोगको अध्यक्ष - प्रधानमन्त्री

नेपालका हालसम्मका योजनाहरू

१. प्रथम पञ्चवर्षीय योजना,

- वि.स. २०१३ असोज १ देखि सुरुवात
- रु ३३ करोड खर्च गर्ने लक्ष्य राखिएकोमा रु २१ करोड ४४ लाख (६३%) मात्र खर्च भएको
- सर्वेभन्दा धेरै यातायात र सञ्चार क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिइएको

२. दोस्रो त्रिवर्षीय योजना

- Preparatory plan भनेर चिनिने
- ६० करोड खर्च गर्ने लक्ष्य राखेकोमा ९९% खर्च भएको
- सर्वेभन्दा धेरै खर्च भएको योजना
- वैदेशिक ऋण लिन सुरु गरिएको (२०१६/१७)
- द्विआध्यायी गणना र कृषि गणनाका सुरुवात

३. तेस्रो पञ्चवर्षीय योजना

- राष्ट्रिय आयलाई दोब्बर पार्ने लक्ष्य राखिएको (१५ वर्षमा)
- २४० करोड खर्च गर्ने लक्ष्य राखेकोमा ७१.२% खर्च भएको

४. चौथो पञ्चवर्षीय योजना

- शोषण रहित समाजको निर्माण गर्ने लक्ष्य राखिएको
- विकासक्षेत्रको अवधारणा सुरुवात
- ३४४ करोड खर्च गर्ने लक्ष्य राखेकोमा ९०% खर्च भएको

५. पाँचौ पञ्चवर्षीय योजना

- प्रादेशिक विकासको अवधारणा अवलम्बन
- सर्वप्रथम स्वास्थ्य सम्बन्धी नितिको अवलम्बन
- सर्वप्रथम अधिकतम र न्यूनतम खर्चको अवधारणा लिइएको

६. दशौं पञ्चवर्षीय योजना

- लक्ष्य भन्दा बढी आर्थिक वृद्धि हासिल भएको
- Eco-tourism को अवधारणा अवलम्बन [६२.०९% स्वर्ण]
- विकासमा महिला सहभागिताको सुझाव
- भू-उपयोग सम्बन्धी नीति ल्याइएको
- कृषि, सिंचाइ र वनक्षेत्रमा सबैभन्दा बढी रकम विनियोजित

७. सातौं पञ्चवर्षीय योजना [सरकारी क्षेत्र - ४१%] [निजी क्षेत्र - ५९%]

- वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन (EIA) को सुझाव
- Environmental impact assessment (EIA)
- कुल ५० अर्ब ४१ करोड रकम गर्ने लक्ष्य राखेमा ९२.९% मात्र स्वर्ण

८. आठौं पञ्चवर्षीय योजना

- राज्यकेन्द्रित अवधारणाबाट निजी क्षेत्र केन्द्रित अवधारणाको अवलम्बन [सरकारी - ३२.९%]
[निजी - ६४.१%]
- योजना निर्माणमा Bottom up approach अवधारणाको सुझाव
- दिगो विकासको अवधारणालाई अवलम्बन गरिएको

९. नवौं पञ्चवर्षीय योजना

- २० वर्षे दिर्घकालिन अवधारणा सहित तयार पारिएको
- सुशासनको अवधारणा अवलम्बन [सरकारी - ३३.६%]
[निजी - ६४.४%]
- गरिबी निवारण गर्ने लक्ष्य राखिएको
- गरिबीलाई ३२% मा लक्ष्य राखेकोमा ३८% मा सिमित भएको

१०. दशौं पञ्चवर्षीय योजना

- नवौं र दशौं योजनामा दोहोरिएको एकमात्र उद्देश्य - गरिबी निवारण
- अपेक्षित वृद्धिदर र सामान्य वृद्धिदर गरि २ प्रकारका लक्ष्य निर्धारण गरिएको

→ अनुगमन र मुल्यांकनलाई प्रभावकारी बनाउन कार्यक्रम सोच तालिकाको निर्माण

११. एघारौँ त्रिवर्षीय योजना

→ देशमा विद्यमान बेरोजगारी, गरिबी, र असमानताको अन्त्य गर्दै दिगो शान्ति स्थापनामा सहयोग पुर्याउने लक्ष्य राखिएको

१२. बाइसौँ त्रिवर्षीय योजना

→ रोजगार केन्द्रित समावेशी र समब्यापीक आर्थिक वृद्धि हासिल गरि गरिबी निवारणमा सहयोग पुर्याउने लक्ष्य

१३. तेस्रो त्रिवर्षीय योजना

→ वि.स. २०७९ सम्ममा नेपाललाई अति कम विकसित राष्ट्रबाट विकसित राष्ट्रमा स्तर उन्नती गर्ने लक्ष्य राखिएको

१४. चौथो त्रिवर्षीय योजना

→ नेपाललाई मध्यम आयमास्को राष्ट्रमा पुर्याउने लक्ष्य राखिएको

१५. पन्ध्रौँ पञ्चवर्षीय योजना

→ ८ वटा द्विधकालिन रणनीति तयार गरिएको

→ समृद्धि तर्फ - ४ र

- सुख तर्फ - ६ वटा लक्ष्य निर्धारण गरिएको

→ प्रबन्धों योजनाका परिणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक, लक्ष्य, गन्तव्य	आ.व २००६ ६६ का स्थती	आ.व २००० ८१ का लक्ष्य	आ.व २०००/०१ का लक्ष्य
१.	आर्थिक वृद्धिदर	६.८%	१०.३%	१०.२%
२.	प्रतिव्यक्ति आय	\$१०४७	\$१२५२	\$१२१००
३.	औषत आयु	६९.७ वर्ष	७२ वर्ष	८० वर्ष
४.	निरपेक्ष गरिली	१८.७%	९.२%	०
५.	बहुआयमिक गरिली	२८.६%	११.२%	३%
६.	राष्ट्रीय परिचय पत्र प्राप्त गर्ने नागरिक	-	१००%	-
७.	इन्टरनेटमा पहुच पुगेको जनसङ्ख्या	६५.९%	८०%	१००%
८.	लैंगिक विकास सूचक	०.८९७	०.९६३	०.९९
९.	विश्व सम्पदा सुचिमा सुचिकृत सम्पदा	१० वटा	१२ वटा	-
१०.	विद्युत उत्पादन	१२२० मे.वा	५८२० मे.वा	४०,००० मे.वा
११.	मानव विकास सूचक (HDI)	०.५७९	०.६२४	०.७६०
१२.	साक्षरता दर (१२ वर्ष माथिको)	५८%	९२%	९९%

नेपालमा विकासका पूर्वधारहरू

① कृषि

- नेपालको अर्थ व्यवस्थाको मुख्य आधार
- कृषिलाई *Engine of Growth* भनेर चिनिने
- नेपालको कुल GDP मा कृषि क्षेत्रको योगदान
 - २४.१%
- श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०२१ अनुसार नेपालमा कृषिमा आवद्ध जनसङ्ख्या - ४०.४%
- पाँच्लो १० वर्षमा कृषि क्षेत्रमा वृद्धिदर (औषत)
 - २.९%
- नेपालमा खेतियोग्य भूमि - १७.९७%
- नेपालमा कुल खेतियोग्य भूमिमा सिचाई सुविधा उपलब्ध भूमि - ६६% (करिब)
- कृषिमा आधारित मुलुकहरूमा निर्धारण गरिएको प्रतिव्यक्ति खेतियोग्य भूमि - ०.१९ हेक्टर
- कृषिसँग सम्बन्धित केही मितिहरू
- * नेपालमा कृषि गणनाको सुरुवात - २०१८ (१०/१० वर्ष)
- * नेपालमा भूमि सुधार ऐन व्याप्तको - वि.स. २०२१
- * भूमि सुधार बचत संस्थाको स्थापना - वि.स. २०२३
- * नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद (NARC) को स्थापना - वि.स. २०४८
- * राष्ट्रिय कृषि व्यवसाय नीति जारी - वि.स. २०६३
- * नेपाल जिण बैङ्कको स्थापना - वि.स. २०६७ असोज २१ (खुमलतार, ललितपुर)
- * नेपालमा कृषि विमाको सुरुवात - वि.स. २०६९
- * राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति - वि.स. २०६९
- * राष्ट्रपति सर्वोत्कृष्ट कृषक पुरस्कारको स्थापना - वि.स. २०७२ (सर्वप्रथम प्राप्त गर्ने - कालु हमाल, कैलाली)

→ केही वस्तुको उपनामहरू

- * Red apple - गोलभोडा (Love apple)
- * Yellow living gold - यासागुम्बा
- * Green gold - चिया
- * स्वीट्साको सुन - अलैंची
- * सेतो सुन - कपास
- * वाणिज्यको रौंला - जुट
- * वाणिज्यको रौंरा कागज - सनपात

- विश्वको पहिलो नगदेबाली - चिया
- नेपालमा चिया खेतको सुरुवात - वि.स १९२०
(गजराजसिंह थापाले चिनबाट लिएका)
- नेपालको पहिलो टि स्ट्रेट - बुधकरण टि स्ट्रेट (वि.स. २०१६)
- नेपालमा चिया क्षेत्र घोषणा - वि.स. २०३९
(२ जिल्ला - भद्रापा, इलाम, पाँचथर, धनकुटा, तेह्रथुम)
- राष्ट्रिय चिया दिवस - वैशाख १२
- नेपालमा कफि खेतको सुरुवात - वि.स. २०११ (गुल्मी)
- कफि दिवस - भदौ १ (वि.स. २०६२ बाट)
- नेपालमा रबर खेतको सुरुवात - वि.स. २०४७ (भद्रापा)
- नेपालमा ट्रापल नामक ज्याउ खेतको सुरुवात - वि.स. २०७०
(रोल्पा)
- नेपालमा रेन्को ट्राउट माछा पालनको सुरुवात -
- सन १९९०, नुवाकोट
- नेपालमा आलु दिवस मनाइने ठाउँ - हेम्जा, कास्की
- नेपालमा एभोकाडो फलको व्यवसायिक खेती हुने जिल्ला
- धनकुटा
- 'ट-अ' को जिल्ला - इलाम
- नेपालमा कपास खेती हुने जिल्ला - दाङ्ग, बाँके, बर्दिया
- एक गाउँ एक उत्पादन कार्यक्रमको सुरुवात - जापान (सन १९९०)

- * अवधारणा ल्याउने व्यक्ति - मास्किरी हिमालसु
- * नेपालमा सुरुवात - सन २००६ (जापानको सहयोगमा)
- * दोलखा जिल्लाबाट सुरुवात भई हाल ४२ जिल्लामा लागु
- * एक गाउँ एक उत्पादन कार्यक्रमको लोगो बनाउने व्यक्ति - नवज्योति सुवेदी

→ नेपालका प्रमुख सिंचाइँ आयोजनाहरू

१. वाणगंगा सिंचाइँ आयोजना - कपिलबस्तु
२. चन्द्र नहर - सप्तरी (त्रियुगा नदीमा निर्मित)
३. मोहना सिंचाइँ आयोजना - कैलाली
४. रानी जमरा कुलेरिया - कैलाली
५. बर्डी सिंचाइँ आयोजना - बर्दिया
६. सिकटा सिंचाइँ आयोजना - बाँके
७. मर्चवार सिंचाइँ आयोजना - रुपन्देही
८. बट्टार सिंचाइँ आयोजना - बुवाकोट
९. कमला सिंचाइँ आयोजना - धनुषा र सिराहा

→ सार्तौ कृषि गणना २०६८

- * कृषि गणना भएको मिति - वि.स. २०६९ वैशाख ६ - जेठ १९
- * नारा - कृषि गणनाको सार कृषि योजनाको पूर्वाधार
- * नतिजा सार्वजनिक - वि.स. २०८० भाद्र २१
- * कृषक परिवार - ४१३०६८९

- * पुरुष कृषक - ६६.६%
- * महिला कृषक - ३३.४%
- * आफुले गरेको कृषि कार्यबाट वर्ष भरि खान पुग्ने कृषक परिवार - ४५%

* सबैभन्दा बढी कृषि योग्य भूमि उपयोग गरिएका ५ जिल्ला

१. मोरङ
२. झापा
३. सिराहा
४. सर्लाही
५. सातरी

* सबैभन्दा कम कृषि योग्य भूमि उपयोग गरिएका ५ जिल्ला

१. मनाङ
२. मुस्ताङ
३. डोल्पा
४. रसुवा
५. हुम्ला

* सबैभन्दा बढी कृषि भूमि उपयोग गरिएको प्रदेश
- कोशी प्रदेश

* सबैभन्दा कम कृषि भूमि उपयोग गरिएको प्रदेश
- कर्णाली प्रदेश

* सबैभन्दा बढी कृषक परिवार भएको प्रदेश
- कोशी प्रदेश

* सबैभन्दा कम कृषक परिवार भएको प्रदेश
- कर्णाली प्रदेश

३) उद्योग

- नेपालमा कुल GDP मध्य पहिलो ५ वर्षको उद्योग क्षेत्रको औद्योगिक योगदान - २.६%
 - आर्थिक वर्ष २०६९/७० अनुसारको सर्वेक्षणमा नेपालमा उद्योगको संख्या - ८९४७
 - उद्योग परिषद्को स्थापना - वि.स. १९९३
 - नेपालको पहिलो उद्योग - विराटनगर जुट मिल (१९९३)
 - नेपाल बैंडको स्थापना - वि.स. १९९४ कार्तिक ३०
 - सरकारी स्तरमा नेपाल कपडा र घरेलु इलम प्रचार अड्डाको स्थापना - वि.स. १९९६
 - औद्योगिक विकास निगमको स्थापना - वि.स. २०१६
 - सर्वप्रथम औद्योगिक निति ल्याएको - वि.स. २०१७
 - हालको औद्योगिक निति - वि.स. २०६७ जेठ २
 - भैरहवालाई विशेष आर्थिक क्षेत्र घोषणा गरिएको - वि.स. २०७१ मंसिर २
 - औद्योगिक प्रवर्द्धन बोर्डको अध्यक्ष - उद्योगमन्त्री वा राज्यमन्त्री
 - एकद्वार समितिको संयोजक - उद्योग विभागका महानिर्देशक
 - औद्योगिक निति २०६७ अनुसार उत्पादनको प्रकृति र सेवाको आधारमा उद्योगलाई ९ भागमा विभाजन गरिएको
 - औद्योगिक व्यक्तिसाथ ऐन २०६६ अनुसार उद्योगको वर्गीकरण
- (क) लघु उद्यम → घर जग्गा बाहेक बढीमा २० लाख सम्म स्थिर पुजि भएको
(उद्यमी सहित बढीमा ९ जना कामदार भएको)
- (ख) घरेलु उद्योग → परम्परागत, सिप र प्रविधिमा आधारित उद्योग

(ग) साना उद्योग → रु १५ करोड सम्म स्थिर पुजी भएको

(घ) मझौला उद्योग → रु १५ करोड देखि ५० करोड सम्म स्थिर पुजी भएको

(ङ) ठुला उद्योग → रु ५० करोड भन्दा बढी स्थिर पुजी भएको

→ नेपालमा औद्योगिक क्षेत्रहरू

क्र.सं	औद्योगिक क्षेत्रको नाम	स्थापना	स्थान	क्षेत्रफल (रेकर्ड)
१	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०१६	काठमाडौं	६६०
२	हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०२०	मकवानपुर	२८२९
३	पाटन औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०२०	ललितपुर	२९३
४	नेपालगञ्ज औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०३०	बाके	२३३
५	धरान औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०२९	सुनसरी	२०२
६	पैम्परा औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०३१	कास्की	२०१
७	गुटवल औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०३२	रूपन्देही	४३४
८	भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०३५	भक्तपुर	७१
९	विरगञ्ज औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०३८	सुर्खेत	९०
१०	धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र	वि.स. २०४१	धनकुटा	६३
११	गजेन्द्रनारायणसिंह औद्योगिक	वि.स. २०४४	सप्तरी	२९४

→ सबैभन्दा ठुलो औद्योगिक क्षेत्र - हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र

→ सबैभन्दा सानो औद्योगिक क्षेत्र - धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र

→ धनकुटा औद्योगिक क्षेत्र हाल बन्द अवस्थामा रहेको

→ सञ्चालमा रहेको मध्ये सबैभन्दा सानो औद्योगिक क्षेत्र

- भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र

→ सबैभन्दा बढी मानिसलाई रोजगारी दिएको औद्योगिक क्षेत्र

- बालाजु औद्योगिक क्षेत्र

* शुत्र : बाहेका धनेपो बुभविधरा ← राजविराज (भारतको सहयोग)

१६ २० २० २९ ३० ३१ ३२ ३५ ३८ ४१ ४४

१६ (२०)^२ २९ + ४ + ३

> निर्माणाधीन / प्रस्तावित केही औद्योगिक क्षेत्रहरू

१. मुर्तिया - सर्लाही

२. सबैला - धनुषा

३. मधुरधाम - भक्तानपुर

४. छिन्दुघर - तनहु

५. च्याङलीघर - गोरखा

६. मोतिपुर - रूपन्देही

७. लक्ष्मीपुर - दाङ

८. साटाखानी - सुर्खेत

९. रैजी - कञ्चनपुर

③ व्यापार

- व्यापारलाई आधुनिक विश्वको मेकदण्ड भनेर चिनिने
- नेपालसँग दोहोरो करमुक्ति सम्झौता भएको राष्ट्र - ११ वटा पहिलो - भारत (सन १९८७) पुनः सम्झौता (सन २०११ Nov २७) अन्तिम - बङ्गलादेश (सन २०१२ जनवरी २९)
- नेपालसँग विप्या (BIPPA) सम्झौता भएका राष्ट्र - ६ वटा
 १. फ्रान्स (सन १९८३ मे २)
 २. जर्मनी
 ३. बेलायत
 ४. मौरिसस
 ५. फिनल्याण्ड
 ६. भारत (सन २०११ अक्टोबर २१)

FrJ-BM-FIn

→ विश्व व्यापार संगठन (WTO)

- * WTO को पूर्ववर्ति संस्था GATT को स्थापना - सन १९४८ जनवरी १
- * GATT लाई WTO मा रूपान्तरण - सन १९८६ जनवरी १
- * प्रधान कार्यालय - जेनेभा, स्विजरल्याण्ड
- * जम्मा सदस्य राष्ट्र - १६४
- * अन्तिम राष्ट्र - अफगानिस्तान
- * विश्वको ९०% व्यापार WTO माफिल हुने
- * नेपालले WTO को सदस्यता प्राप्त गरेको - सन २००४ अप्रिल २३
- * नेपाल WTO को १४७ औं राष्ट्र
- * नेपालले सदस्यता लिनुपूर्व ३६२ वटा प्रश्नको जवाफ दिनु परेको
- * Blue Box - कृषि क्षेत्रको योगदान (WTO अनुसार)
- * Dumping - कम मूल्यमा वस्तुको विक्रि गर्नु (WTO)

४) पर्यटन

- नेपाल आउने पर्यटकले अध्यागमन विभागबाट पर्ययात्राको अनुमति लिनुपर्ने
- नेपालमा सबैभन्दा लम्बो पर्यटकले पर्ययात्रा गर्ने क्षेत्र - अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र
- नेपालको पहिलो गाउँ पर्यटन केन्द्र - सिन्धुबारी, स्याङ्जा
- लमजुङको घलेगाउँलाई सार्क राष्ट्रको नमुना गाउँ घोषणा गरिएको
- Send home a man - पर्यटन प्रवृद्धनका लागि बाह्रौं योजनाले अन्तर्भ्रमण गरेको
- भिजन-२००२ - पर्यटन क्षेत्रसँग सम्बन्धित (अवधारणा ल्याउने व्यक्ति - टकासी भियादारा, जापान)
- दोलखा जिल्लामा High altitude sport training center को स्थापना गरिएको
- पर्यटन परिषद्को अध्यक्ष - प्रधानमन्त्री
- विश्व पर्यटन दिवस - सेप्टेम्बर २७ (सन १९८० देखि)
- आर्थिक सर्वेक्षण २०६९/७० अनुसार सन् २०२२ मा नेपालमा सबैभन्दा लम्बो पर्यटक आउने ५ राष्ट्रहरूः
 १. भारत
 २. अमेरिका
 ३. बेलायत
 ४. अस्ट्रेलिया
 ५. बङ्गलादेश
- पर्यटकको औषत बसाई - १३.१ दिन
- प्रति पर्यटक प्रतिदिन औषत खर्च - \$४०.५

→ पर्यटनसँग सम्बन्धित महत्वपूर्ण मितिहरू

- * नेपालमा सर्वप्रथम पर्यटन गुरुयोजना तयार पारिएको - सन १९६२
- * पर्यटन मन्त्रालयको स्थापना - वि.स २०३३
- * पर्यटन प्रहरीको व्यवस्था - वि.स. २०३५
- * सर्वप्रथम पर्यटन निती ल्याइएको - वि.स. २०५२
- * पर्यटन बोर्डको स्थापना - वि.स. २०५५
- * नेपालमा औपचारिक रूपमा Home stay को सुरुवात - वि.स. २०६६ भाद्र १
- * टेन्जिङ नोर्गे शेर्पा र एडमण्ड हिलारीद्वारा सर्वप्रथम सगरमाथाको सफल आरोहण - सन १९५३ मे २९ (एडमण्ड हिलारी New Zealand का नागरिक हुन)
- * नेपाल भ्रमण वर्ष - सन १९९८
- * नेपाल गन्तव्य वर्ष - सन २००२/०३
- * नेपाल पर्यटन वर्ष - सन २०११ (पर्यटनका लागि सँगसँग)
- * लुम्बिनी भ्रमण वर्ष - सन २०१२

→ ग्रेट हिमालयन ट्रैल

- * विश्वको सबैभन्दा लामो पदमार्ग
- * लम्बाई - ४२०० कि.मि
- * चिन, नेपाल, भारत, पाकिस्तान, भुटान लगायतका देशमा पर्ने
- * यसको नेपालमा पर्ने भाग - १६०० कि.मि.

→ नेपालको पर्यटनमा

- * High season - October
- * Low season - November
- * Normal season - February
- * Off season - March

२) यातायत

- नेपालमा सार्वजनिक यातायतका साधनको प्रयोग
- वि.स. १९९६
- नेपालमा भाडाका सवारीबाट इजाजत दस्तुर लिन सुरु
- वि.स. २०१७/०१८
- Cats Eye - राजमार्गमा रातमा टल्कने बत्ति

(क) सडक यातायत

(I) त्रिभुवन राजमार्ग (१८९ कि.मि.)

- नेपालको सर्वेभन्दा पुरानो राजमार्ग
- पहिलो वाइरोड भनेर चिनिने
- नेपालमा सर्वप्रथम कालोपत्रे भएको सडक
- यस राजमार्गले काठमाडौं - विरागंजलाई जोडे।
- भारतको सहयोगमा निर्माण

(II) महेन्द्र राजमार्ग (१०२६.६७ कि.मि.)

- नेपालमा निर्माण सम्पन्न भएको सर्वेभन्दा लामो राजमार्ग (पूर्व-पश्चिम राजमार्ग)
- पहाडका २ र तराइका २० गरी २२ वटा जिल्लालाई छुने राजमार्ग
- महेन्द्र राजमार्गले नहुने तराइको जिल्ला - पर्सा
- महेन्द्र राजमार्गले छुने पहाडी जिल्ला - मकवानपुर र अर्घाखाँची
- यस राजमार्गको सर्वेभन्दा बढी भाग पर्ने जिल्ला - बाँके (८३.०२ कि.मि.)
- यस राजमार्गको सर्वेभन्दा कम भाग पर्ने जिल्ला - अर्घाखाँची (४.१२ कि.मि.)
- यस राजमार्गको सर्वेभन्दा अग्लो भाग - पुस्पा, बाँके

- रूस राजमार्गों का सबसे बड़ा हिस्सा - इटली, सुनसरी
- सहयोग करने राष्ट्र
- * मॉस्को - टोकियो → भारत
- * टोकियो - पर्थलिया → रूस
- * हैटोडा - नारायणगढ़ → एसियाली विकास बैंक (ADB)
- * नारायणगढ़ - बुटवल → बेलारूस
- * बुटवल - कोहलपुर - वनवासा → भारत

(III) सिद्धार्थ राजमार्ग (976 कि.मि.)

- पोरवा - सुनौली जोड़ने राजमार्ग
- भारत का सहयोगमा निर्मित

(IV) पृथ्वी राजमार्ग (963 कि.मि.)

- पोरवा - नौक्सि जोड़ने राजमार्ग
- चीन का सहयोगमा निर्मित

(V) अरनिको राजमार्ग (993 कि.मि.)

- काठमांडौ - कोदारी जोड़ने राजमार्ग
- चीन का सहयोगमा निर्मित

(VI) मध्य पहाडी लोकमार्ग

- पाँचथर का चिया भुजाड बाट बैतडी का भुलाघाट सम्म
- सबसे गहरी जम्मा 26 जिल्लाई हुने
- सबसे बड़ा बढी पर्ने भाग - बाबलुडा
- सबसे बड़ा कम भाग पर्ने - ओखलढुङ्गा

(vi) वि.पि. राजमार्ग (१५८ कि.मि.)

- धुलिसेल - सिन्धुली हुँदै बर्दियासम्म
- जापानको सहयोगमा निर्माण भएको

(vii) काठमाडौं - चक्रपथ (३६.२ कि.मि.)

- चीनको सहयोगमा निर्मित
- प्रस्तावित बाहिरी चक्रपथको लम्बाई - ७२ कि.मि.

(ix) काठमाडौं - विजगढ फास्ट ट्र्याक - ७६ कि.मि.

(ख) नेपालमा रेल सेवा

- सुरुवात - वि.स. १९९३ जुद्ध शमशेरको पालामा
- जनकपुर - जयनगर रेलमार्ग - ५१ कि.मि.
- प्रस्तावित मेची महाकाली रेलमार्ग - ९४२ कि.मि.

(ग) नेपालमा पहिलो केवलकार

- मनकामना केवलकार
- लम्बाई - २.८ कि.मि.
- सञ्चालन - वि.स. २०५५ मंसिर ८ गते
- मनकामना केवलकारले चितवन र गोरखा जिल्लालाई जोडेको।

(घ) नेपालमा हवाई सेवा

- नेपालमा सर्वप्रथम हवाई अवतरण - वि.स. २००६ वैशाख ११
- पहिलो पटक नेपालमा विमान दुर्घटना - वि.स. २०१७ कार्तिक २० (भैरहवा)
- नेपाल वायुसेवा निगमको स्थापना - वि.स. २०१५ असार १७
- नेपालमा निजी क्षेत्रमा स्थापित पहिलो वायु सेवा - नेपाल एयरवेज (२०४९)

- नेपालमा अन्तराष्ट्रिय वायु सेवा - २९ वटा (कम्पनी)
- नेपालमा आन्तरिक उडान गर्ने वायुसेवा - २१ वटा
- अग्लो स्थानमा रहेको विमानस्थल - स्याङ्गेचे, सोलुखुम्बु
- दोस्रो स्थानमा रहेको विमानस्थल - विराटनगर, मोरङ
- सबैभन्दा साधुरो विमानस्थल - जिरी, दोलखा
- विश्वकै सबैभन्दा स्वतन्त्रक विमानस्थल - लुक्ला विमानस्थल
(अर्को नाम - तेन्जिङ हिलारी विमानस्थल, सोलुखुम्बु)
- नेपालका केही विमानस्थलहरू

क्र.सं	विमानस्थलको नाम	स्थान
१.	सुकैटार विमानस्थल	ताप्लेजुङ
२.	डुम्लिङटार विमानस्थल	संखुवासभा
३.	कमजाटार विमानस्थल	ओखलढुङ्गा
४.	बलेपा विमानस्थल	बाग्लुङ
५.	पाटन विमानस्थल	तेहरी
६.	ताल्चा विमानस्थल	मुगु
७.	जुफाल विमानस्थल, भसिनेचौर	डोल्पा
८.	पालुङटार विमानस्थल	गोरखा
९.	थामरवर्क विमानस्थल	खोटाङ
१०.	सिमरा विमानस्थल	पारा
११.	मेदौली विमानस्थल	चितवन
१२.	स्याङ्गेचे विमानस्थल	सोलुखुम्बु (३८०० मि.उचाई)
१३.	मनमाथा राई विमानस्थल	दिक्तेल, खोटाङ
१४.	शितलेश्वर विमानस्थल	लमजुङ
१५.	फागुनदे विमानस्थल	इलाम
१६.	साँफेवगर, कमलबजार विमानस्थल	अछाम
१७.	देवल विमानस्थल	बझाङ
१८.	गोकुलेश्वर विमानस्थल	दान्तुला
१९.	फाप्लु विमानस्थल	सल्लेरी सोलुखुम्बु
२०.	डुम्डे विमानस्थल	मनाङ

६ शिक्षा

- नेपालको प्राचीन शिक्षा गुप्तकुल शिक्षा प्रणालीमा आधारित
- नेपालमा व्यवसायिक शिक्षाको सुरुवात - जयस्थिति मल्ल
- नेपालमा दान्तवृत्ति दिने चलन - पृथ्वीनारायण शाह
- नेपालमा सर्वप्रथम पाठशाला खोल्न अनुमति दिने - रणोद्दिप सिंह
- नेपालमा महिला शिक्षाको सुरुवात - विर शमशेर
- महिला शिक्षाको लागि प्रेरणा दिने - गंगावाई
- हाल नेपालको साक्षरता दर - ७६.२%
- * पुरुष - ८३.६%
- * महिला - ६९.४%
- सर्वोच्च बढ्दै साक्षरता दर भएको
 - * प्रदेश - बागमती प्रदेश (८२.१%)
 - * जिल्ला - काठमाडौं (८९.२३%)
- सर्वोच्च कम साक्षरता दर भएको
 - * प्रदेश - मधेश प्रदेश (६३.२%)
 - * जिल्ला - रौतहट (५७.७५%)
- शिक्षासँग सम्बन्धित केही मितिहरू
 - * दरबार हाइस्कूलको स्थापना - वि.स. १९१० असोज २७
 - * दरबार हाइस्कूलका पहिलो हेडमास्टर - मिस्टर क्यानिड. (बेलाघत)
नेपाली हेडमास्टर - सुदुराज पाण्डे
 - * भोजपुरको दिङ्लाभा संस्कृत पाठशालाको स्थापना - वि.स. १९३२ (बालगुरु षडानन्दद्वारा)
 - * काठमाडौं उपत्यका बाहिरको पहिलो अङ्ग्रेजी स्कूल - चन्द्र मिडिल स्कूल (सिराहा, वि.स. १९७२)
 - * नेपालको पहिलो कलेज - त्रिचन्द्र (वि.स. १९७२ भाद्र २७)

- * नेपालको पहिलो Technical school - वि.स १९८६ (भिमशमशेर)
- * नेपालमा सर्वप्रथम SLC बोर्डको गठन - वि.स १९९० कार्तिक १६
- * नेपालको पहिलो परिक्षा नियन्त्रक - नन्दशम उप्रेती
- * SLC बोर्डको गठन हुदाको हाइस्कूल - २ वटा
(दरबार हाइस्कूल, पाटन हाइस्कूल)
- * पहिलो पटक परिक्षा दिएका परिक्षार्थी - ३३ जना
(३३ जना मध्ये १९ जना उत्तीर्ण)
- * काठमाडौंको ठोका टोलमा कठ्या पाठशालाको स्थापना
- वि.स. २००४
- * लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा नेपालको शिक्षा मन्त्री भएको
- वि.स. २०१४
- * नेपालको पुरानो विश्वविद्यालय - त्रिभुवन विश्वविद्यालय (२०१६)
- * पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको स्थापना - वि.स. २०२८ भाद्र २
- * विद्यालयलाई शान्ति क्षेत्र घोषणा - वि.स. २०६८ जेठ ११
- * नेपालमा विश्वविद्यालयको सङ्ख्या - १७ वटा
- * अन्तराष्ट्रिय शाक्षरता दिवस - September 8

6) स्वास्थ्य

- नेपालमा स्वास्थ्य सम्बन्धित विषयलाई पाँचौं योजनाबाट समावेश गरिएको
- DOTS = क्षयरोग सँग सम्बन्धित
- स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित केही मितिहरू
- * नेपाल क्षयरोग निवारण संघको स्थापना - वि.स. २०१०
- * औलो उन्मुलन संघको स्थापना - वि.स. २०१२
- * राष्ट्रिय क्षयरोग निवारण केन्द्र - वि.स. २०१८
- * नेपालमा लागुऔषध नियन्त्रण ऐन - वि.स. २०३३
- * नेपाल विफर मुक्त देश घोषणा - वि.स. २०३४ वैशाख १
- * नेपालमा पोषण कार्यक्रमको सुरुवात - वि.स. २०३७
- * नेपालमा भाडापखाला नियन्त्रण कार्यक्रमको सुरुवात - वि.स. २०४०
- * क्षयरोग नियन्त्रणमा DOTS को सुरुवात - वि.स. २०५४
- * नेपाल कुष्ठरोग मुक्त देश घोषणा - वि.स. २०६६ भाद्र ५
- * नेपाल बर्ड फ्लू (Bird flu) मुक्त देश घोषणा - वि.स. २०७४ जेठ २८

(क) समाचार

(क) रेडियो नेपाल

- स्थापना - वि.स. २००६ चैत २०
- स्थापनाकालको नाम - नेपाल प्रजातन्त्र रेडियो
- पहिलो समाचार बालक - तारणी प्रसाद कोइराला
- हाल २१ भाषामा समाचार र २० भाषामा कार्यक्रम प्रसारण
- रेडियो नेपालको प्रसारण पहुच जनसङ्ख्याको ९२%.
- नेपालमा FM रेडियोको सुरुवात - वि.स. २०२२

(ख) नेपाल टेलिभिजन

- स्थापना - वि.स. २०४१ भाद्र १७
- नियमित प्रसारण सुरुवात - वि.स. २०४२ श्रावण २९
- नेपाल टेलिभिजनको प्रसारण पहुच जनसङ्ख्याको २२% र देश बाहिर १४६ देशमा रहेको

(ग) गोरखापत्र

- सुरुवात - वि.स. १९३८ बैशाख २४
- नेपालको पहिलो साप्ताहिक पत्रिका
- गोरखापत्रको पहिलो सम्पादक - नरदेव पाण्डेय
- गोरखापत्र दैनिक प्रकाशन सुरुवात - वि.स. २०१७ फागुण ७
- गोरखापत्र रंगिन रूपमा छापिन सुरु - वि.स. २०२९ असार १
- बहुभाषामा छापिन सुरुवात - वि.स. २०६४ असोज १
- गोरखापत्र हाल ३८ भाषामा छापिन
- नेपाली भाषाको पहिलो पत्रिका - गोरखा भारत जीवन (१९४३)
- नेपालको पहिलो पत्रिका - सुधासागर (वि.स. १९२२)
- नेपालको पहिलो दैनिक पत्रिका - आवाज (२००६ फागुण ८)

(घ) हुलाक

- नेपालमा हुलाक सेवाको सुरुवात - वि.स. १८८२
- नेपालमा हुलाक संग्राहलयको स्थापना - वि.स. २०२०
- विश्वमा चिठीमा टिकट टास्ने चलन चलाउने देश - बेलायत (पेन्नी ब्याक)
- नेपालमा सर्वप्रथम हुलाक टिकटको प्रकाशन - वि.स. १९३६
- नेपालमा चिठीमा टिकट टास्न सुरुवात - वि.स. १९४४
- विश्व हुलाक दिवस - OCT १

(ङ) मोबाइल फोन

- नेपालमा मोबाइल सेवाको सुरुवात - वि.स. २०५६ वैशाख १
- नेपालमा prepaid मोबाइलको सुरुवात - वि.स. २०६० भाद्र ६

(च) इन्टरनेट सेवा

- नेपालमा इन्टरनेटको सुरुवात - सन १९९४
- नेपालमा सर्वप्रथम इन्टरनेटको सुरुवात गर्ने कम्पनी - मर्कन्टायल कम्पनी
- नेपाल दूरसञ्चार संस्थानको स्थापना - वि.स. २०३२ असार १
- नेपाल दूरसञ्चार संस्थान कम्पनीमा परिणत - वि.स. २०६१ वैशाख १
- नेपालका सबै गाविसमा दूरसञ्चार सेवा पुगेको घोषणा - वि.स. २०६६ असार २९
- निजि क्षेत्रबाट प्रकाशित पहिलो पत्रिका - जागरण
- नेपाल फिलिमटेलिक ब्युरोको स्थापना - वि.स. २०१६

⑤ विद्युत

- विद्युतमा पहुँच पुगेको जनसङ्ख्या - ९५%
- हालसम्म कुल जडित विद्युत - २६६६ मे.वा.
- नेपालमा उर्जा दिवस - जेठ ९

(क) फर्पिङ जलविद्युत आयोजना

- नेपालको पहिलो जलविद्युत आयोजना
- स्थापना - वि.सं. १९६८, चन्द्र शमशेर
- उत्पादन क्षमता - २०० कि.वा.
- बेलायतको सहयोगमा निर्मित
- यसबाट उत्पादित विद्युतलाई चन्द्रज्योति भनिन्थ्यो
- हाल फर्पिङमा उर्जा संग्रहालय रहेको

(ख) माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना, दोलखा

- नेपालको सबैभन्दा ठुलो जलविद्युत आयोजना
- उत्पादन क्षमता - ४२६ मे.वा.
- दोस्रो ठुलो - कालिगण्डकी जलविद्युत आयोजना, स्याङ्जा (१४४ मेगावाट)

(ग) शिव्मती जलविद्युत आयोजना (दोलखा)

- नेपालमा निजी क्षेत्रबाट स्थापित पहिलो जलविद्युत आयोजना
- स्थापना - सन् २०००
- उत्पादन क्षमता - ६० मेगावाट

(घ) चिलिमे जलविद्युत आयोजना (रसुवा)

- नेपालमा हालसम्मकै सस्तो मानिएको जलविद्युत आयोजना
- लागत - रु २.१९ प्रति युनिट
- उत्पादन क्षमता - २२.१ मेगावाट

→ केही जलविद्युत आयोजनाको उत्पादन क्षमता

१. भोटेकोशी जलविद्युत आयोजना, सिन्धुपाल्चोक
- ४२ मेगावाट

२. मस्याङ्दी जलविद्युत आयोजना, तनहुँ
- ६९ मेगावाट

३. मध्यमस्याङ्दी जलविद्युत आयोजना, लमजुङ
- ६० मेगावाट

४. देविघाट जलविद्युत आयोजना, लुवाकोट
- १४.१ मेगावाट

५. पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना, डोटी
- ७२० मेगावाट (प्रस्तावित)

६. चमेलिया जलविद्युत आयोजना, दार्चुला
- ३० मेगावाट

७. पनौती जलविद्युत केन्द्र, काभ्रे
- २४०० किलोवाट

८. कुलेखानी जलविद्युत आयोजना, मकवानपुर
- ६० मेगावाट

९. कालिगाण्डकी 'A' जलविद्युत आयोजना, स्याङ्जा
- १४४ मेगावाट

१०. सिंगी जलविद्युत आयोजना, दोलखा
- १६ मेगावाट

११. मिदिम खोला जलविद्युत आयोजना, लमजुङ
- ३ मेगावाट

१२. राहुघाट जलविद्युत आयोजना, भ्याङ्दी
- ४० मेगावाट

१३. माथिल्लो त्रिशुली ३ 'A' जलविद्युत आयोजना
(रसुवा र लुवाकोट)
- ६० मेगावाट

१४. माथिल्लो भोटेकोशी जलविद्युत आयोजना, सिन्धुपाल्चोक
- ४२ मेगावाट

Thank You

FOR CHOOSING US!

We have the great collection great collection of Loksewa PDF notes and solutions. You can download this notes without any kinds of fee or cost.

CONNECT WITH US
www.loksewasathi.com
info@loksewasathi.com

LOKSEWA SATHI

WE'D LOVE YOUR
FEEDBACK!
★ ★ ★ ★ ★